

Знакови акции срещу горяните

(по документи от архивните фондове на Вътрешни и Гранични войски в Държавния военноисторически архив)

Анка Игнатова

В резултат на променената международна и вътрешна обществено-политическа обстановка в края и след Втората световна война въпросът за охраната на държавната граница придобива изключително значение. Това налага преустройство в организацията и дейността на Гранични войски, подчинени дотогава в организационно отношение на военното министерство. От 1.X.1946 г. те се обособяват като самостоятелни войски, влизащи в състава на Министерството на вътрешните работи (МВР). С оглед подобряване охраната на държавната граница и вътрешната сигурност на България, считано от 15.XI.1948 г., щатът на Гранични войски се увеличава и се създават специални части към тях, обособени в края на 1950 г. като самостоятелни оперативни войски под наименованието “Вътрешни войски”. Управлението им, както и това на Гранични войски, се дислоцира в гр. София. Основният командирски състав на първите поделения на новосформираните войски се излъчва от Народната милиция¹.

Не случайно именно в периода 1950-1951 г. Политбюро на Централния комитет на Българската комунистическа партия взема редица решения относно отделянето на специалните части към Гранични войски и обособяването им в самостоятелни оперативни войски, попълването им с личен състав, окомплектоването им с материална част и тяхното организационно укрепване². Това става в момент, когато Комунистическата партия и правителството предприемат решителни стъпки към изграждането на

¹ ДВИА, ф. 2255, оп. 1, а.е. 137, л. 55-56.

² Пак там, а.е. 27, л. 111.

социализма, грандиозният план за което е начертан на “историческия” V-ти конгрес на Партията. Още от самото създаване пред Вътрешни войски се поставят отговорни задачи по охраната на важни партийни, правителствени, държавни, промишлени и железопътни обекти, а така също и по ликвидирането на въоръжени “вражески” групи, действащи на територията на страната. И както се посочва в запазените “Бележки” във връзка с десетгодишнината от създаването на Вътрешни войски те се превръщат в “един от надеждните и сигурни органи на пролетарската диктатура за смазване съпротивата на свалената от власт буржоазия и осигуряване мирния и съзидателен труд на нашия народ по пътя на социализма”³. По това време се създава и специализираният отдел XII за „борба срещу политическия бандитизъм“ (горянското движение) при Дирекцията на Държавна сигурност, който има за цел да обезпечи сигурен вътрешен ред в страната във връзка със засилващата се антикомунистическа съпротива.

По примера на съветските чекисти поделенията на Вътрешни войски, в тясно взаимодействие с органите на Държавна сигурност, Народната милиция, Гранични войски и групите за съдействие на Народната милиция, успяват да разгромят редица т.нар. от официалната власт “бандитски” групи^{*}. В архивен фонд “Управление Вътрешни войски” (ф. 2255), съхраняван в Държавния военноисторически архив – гр. В. Търново, са запазени разнообразни по вид и съдържание документи във връзка с това – доклади, заповеди, планове и описания за изпълнение на бойни операции по ликвидирането на враждебно настроени спрямо комунистическата власт въоръжени формирования с приложени към тях схеми, заповеди за награждаване на отличили се военнослужещи и др. Те, както и почти всички архивни документи на Вътрешни и Гранични войски са напълно достъпни за изследователите след декласифицирането им през 2006 г.

³ Пак там, а.е. 137, л. 55.

^{*} С този термин се означават всякакви вражески настроени въоръжени групи, включително и горянските чети.

Сред най-мощните операции е тази, проведена от 31.V до 3.VI.1951 г. в района на Сливенския балкан срещу “бандитско-диверсанта” група, състояща се според някои документи от 40-45 човека, а според други от не по-малко от 60⁴. В публикации на Диню Шарланов⁵ и Веселина Янакиева⁶ се посочва, че броят на участниците в тази горянска чета достига 73 души, като първият автор се позовава на документи на Държавна сигурност, а вторият – на спомените на един от горяните. Според изследователите тя е най-многобройната в историята на горянското движение.

Информацията, с която разполага Управление „Вътрешни войски” е, че Сливенската чета се ръководи от “чужда агентура с център Стара Загора и на нея залагаше чуждото разузнаване и вътрешната реакция”⁷. В плана за организацията по нейното ликвидиране⁸ и в описанието на бойната операция⁹ се съдържат следните сведения за състава и дейността ѝ. През месец март 1951 г. на органите на Държавна сигурност става известно, че в района на Стара планина, източно от гр. Сливен, се укрива „бандитска” група от 3-7 души. През следващите два месеца към нея се присъединяват около 30-40 “вражески настроени лица”, предимно млади хора, синове на “кулаци и николапетковисти” от селата Желю войвода, Тополчане, Кермен, Блатец, гр. Сливен и др. Съставът на групата е от местни жители, които не са били зад граница и нямат друга подготовка, освен получената при отбиването на военна им служба. Сред тях има запасни сержанти и един старшина, който е военен ръководител. Бандата е въоръжена с различни системи автоматично и стрелково оръжие. Четата, наречена “Георги Бенковски” (наименованието ѝ е

⁴ Пак там, а.е. 44, л. 167; а.е. 97, л. 543.

⁵ Шарланов, Д. Горяните. Кой са те? Из строго секретните архиви на Дирекция на държавна сигурност. С., 1999, с. 147.

⁶ Янакиева, В. Горянското движение в Сливенския край 1950-1951 г. – В: Българската опозиция и организираната съпротива в България 1944-1954 г. Материали от Научната конференция в Сливен, юни 2000 г., Сливен, с. 31.

⁷ ДВИА, ф. 2255, оп. 1, а.е. 137, л. 54.

⁸ Пак там, а.е. 44, л. 170-174; а.е. 97, л. 547-549.

⁹ Пак там, л. 175-183; л. 551-565.

установено по-късно от намерените документи у един от горяните)¹⁰, е провеждала “вражеска” агитация сред населението, чрез своите ятаци. На 26 срещу 27.V.1951 г. тя извършва обир на воденицата близо до с. Сотирия, Сливенско. От задържаните ятаци службите за сигурност узнават, че “бандата възнамерява да започне извършване на акции с пропагандна цел за убиване на отговорни комунисти, палежи на жита, снопи и др.”¹¹.

Решението за ликвидирането ѝ е обявено на 31 май същата година лично от началника на Вътрешни войски, който за целта пристига в гр. Сливен. Той е назначен за старши общовойсков началник на операцията, а за старши оперативен началник – зам.-министър на МВР. В ръководството ѝ влизат още: общовойсков командир – подполковник от Вътрешни войски, и оперативен работник – майор от Държавна сигурност¹². В операцията се включват 545 офицери, сержанти и войници от поделенията на Втори полк от Вътрешни войски, дислоцирани в градовете Ямбол и Бургас, и 400 служители от близките десет окръжни и околийски управления на Народната милиция или общо 945 души от МВР¹³, както и поделения от сливенския гарнизон на Министерството на народната отбрана (броят на военнослужещите не е посочен в наличните документи). Предварителна подготовка на поделенията и командирите не е провеждана, с изключение на 2-ра рота от Школата за младши сержанти в гр. Стара Загора. Наличните данни за състава и местонахождението на горяните се оказват много оскъдни. Ръководството на операцията, което не познава района, среща затруднения при неговото уточняване, тъй като единствената топографска карта, с която разполага, е 1:40000 от 1911 г. За целта то е принудено да използва „бандито-помагачи”. Поради това, че районът за провеждане на операцията се оказва много голям и с оглед на оперативните данни се извършва блокада на два най-вероятни района: I. Районът на местността Нивища, вис. Стара мандра, вр. Кара бурун,

¹⁰ Пак там, а.е. 97, л. 551.

¹¹ Пак там, л. 547.

¹² Пак там, л. 555.

¹³ Пак там, л. 554-555.

изкл. вр. Баба – с обща дължина около 12 км.; II. Отметка 832 – Калето, с обща дължина 9 км. Широчината на полосата за прочистване на първия район е 1500 м., а на втория – 1200 м.¹⁴

Наличните документи дават възможност да се проследят само действията в района на обект „Стара мандра”. Те се ръководят от командира на Втори полк на вътрешни войски, който е и автор на запазените няколко варианта на описанието на операцията. В един от тях той посочва, че разпределянето на силите и действията в района на обект „Калето” не са му известни, защото техен ръководител е подполковник от Държавна сигурност¹⁵. От посочения документ е видно, че бойната заповед е поставена до 0.30 ч. на 1.VI. и до към 6.00 ч. почти всички части успяват да заемат блокадната линия. Към 6.30 ч. са претърсени 3 къшли, откъдето са задържани двама ятаци. Един час по-късно се чуват няколко изстрела и докъм 9.00 ч. са задържани 20 човека, от които 12 горяни и 8 ятаци. До обяд е заловен още един ятак и открит бивак с много вещи. Извършва се прегрупиране на силите, като се организират засади. Към 21.00 ч. група от 3-4 души прави опит за излизане от блокадата. Завързва се престрелка, при която е убит един редник, а друг е ранен в гърдите. Стрелбите продължават през цялата нощ. Убит е един младши сержант. Сутринта на 2.VI. започва претърсването на района, което продължава до 22.00 ч. Намерени са 2 лица, които откриват огън по войниците, при който е убит един горянин и е ранен един войник.

Освен чернови, оригинали и преписи на описание на т. нар. Сливенска операция¹⁶ с приложени схеми за разположението на силите¹⁷ в архивния фонд на Управление Вътрешни войски се съхраняват и други документи, свързани с хода на бойните действия: оригинал и препис на доклад по изпълнението на бойна задача от поделение “Дон” – гр. Ямбол¹⁸; донесение

¹⁴ Пак там.

¹⁵ Пак там, л. 547.

¹⁶ Пак там, а.е. 44, л. 175-183; а.е. 97, л. 533-542, 551-565, 566-579.

¹⁷ Пак там, л. 150-154; л. 578, 579.

¹⁸ Пак там, л. 167-169; л. 543-546.

на заместник командира по политическата част на поделение “Дон 1” – Ямбол, относно убийството на командира на поделението по време на престрелката¹⁹.

Резултатът от операцията, според описанието, е ликвидирането на “бандитската група като цяло” – намиращите се в района на операцията 32 горяни са заловени или убити²⁰, като загубите за Вътрешни войски са трима убити (един командир и двама бойци) и двама ранени. Съгласно сведение за личния състав на Втори оперативен полк след изпълнение на бойна задача към 20.00 ч. на 2.VI.1951 г. общият брой на убитите е трима, а на ранените – четирима²¹. Наличните документи не съдържат информация както за действията, така и за загубите от страна на частите от състава на Народната милиция, Държавна сигурност и Българската народна армия, взели участие в т.нар. „Сливенска операция”.

Оценката на командира на Втори полк за действията на ръководените от него сили е следната: „При тази акция бойците и командирите показаха висок боен дух, голяма издържливост на безсъние и умора и презрение към врага. Похвално е държанието на бойците и командирите, които в продължение на две нощи и 2* дена не спаха, в дъжд и тъмнина изминаха няколко десетки километра през силно пресечена местност, обрасла с гори и запазиха висок боен дух. Страх пред врага нямаше”²². Независимо от прецизния подбор на отбиващите редовната си военна служба в частите на Вътрешни войски и на активната агитационно-пропагандна дейност сред войниците има и такъв, който преминава на страната на горяните. За този случай е посочено само, че при претърсване „в района на западните скатове на

¹⁹ Пак там, а.е. 44, л. 148-149.

²⁰ От други документи, съхранявани в Архива на МВР, е известно, че немалък брой лица успяват да се измъкнат от блокадата.

²¹ ДВИА, ф. 2255, оп. 1, а.е. 44, л. 71-72

* Така е изписана думата в документа.

²² Пак там, а.е. 97, л. 542.

в[р]. Синилка е заловен бандит агент – предател от войниците на 1 мх рота”²³.

Останалите документи във връзка с тази операция са заповеди на министъра на Вътрешните работи за обявяване служебна благодарност на личния състав от поделенията на Вътрешни войски за проявена храброст²⁴, за повишаване в звание загиналия командир²⁵, за отпускане помощи на семействата на загиналите и на ранените²⁶, за служебната командировка на началника на Вътрешни войски²⁷, заповед на началника на Вътрешни войски за повишаване в звание на редници за проявена храброст и съобразителност²⁸.

Друга мащабна операция е проведената в района на Айтоския балкан на 4.VII.1953 г. В нея вземат участие общо 80 офицери, 104 войници, 98 милиционери и 35 цивилни от т. нар. “групи за съдействие”. От тях 11 офицери и 75 войници са от поделението на Вътрешни войски в гр. Бургас, а останалите са от Гранични войски, отдел Държавна сигурност, отдел Народна милиция и МВР – гр. Айтос²⁹. Единното командване се осъществява от майор от Гранични войски.

От доклада на командира на 3/5 оперативен полк (под. 0640) от Вътрешни войски – гр. Бургас, за изпълнението на поставената бойна задача по ликвидирането на групата в Айтоския балкан³⁰ е видно, че тя се състои от двама “изменници на Родината”, изкарали диверсанта школа в Англия, които десетина дни преди бойната операция са прехвърлени от Турция. Единият от тях (Коста Стоянов Курдов) опитвайки се да вербува жител от с. Пещерско, Айтоско, съобщава, че „били прехвърлени преди 10 дни, като минали границата през Елховска околия и били много, но тук били само

²³ Пак там, л. 539.

²⁴ Пак там, а.е. 41, л. 24.

²⁵ Пак там, л. 182.

²⁶ Пак там, л. 16, 22.

²⁷ Пак там, л. 19.

²⁸ Пак там, а.е. 37, л. 9

²⁹ Пак там, а.е. 44, л. 83.

³⁰ Пак там, л. 76-84; 124-127.

трима”³¹. Двамата заявили, „че след два месеца най-късно щяла да почне войната и можело да ги завари тук”³². Третото лице не се появило на срещата с местния жител, който се оказва агент и уведомява властите за тях.

Действията по ликвидирането на групата са цялостно представени в специалното съобщение на окръжния началник на Народната милиция в гр. Бургас, представителя на Управление Гранични войски и Началника на Граничния отряд в гр. Бургас, съставено на 6.VII.1953 г.³³. Рано сутринта на 4.VII, край изоставената воденица в градината на ТКЗС – с. Пещерско, е устроена засада. В нея, съгласно предварителната уговорка с горяните, местният жител оставя към 6,30 ч. хляб и цигари и продължава по пътя за градината. След 10 минути пристигат двамата “бандити” и след завързалата се престрелка, при който е ранен един офицер, се изтеглят в блокирания район. Пуснатото след тях служебно куче, след като бива открит огън, отказва да работи по следа. За обстановката е уведомено МВР и е поискано разрешение за претърсване. Съсредоточени са допълнителни сили. Към 10.00 ч. при опит да пробие блокадата е ранен единият от горяните, който успява да се оттегли. Преследващата група се натъква на другия горянин, който убива един младши сержант и също се оттегля. В 12.00 ч. е взето решение за уплътняване на обкръжението. В 15.30 ч. започва поиска, а след 30 минути – претърсването на района. В 18.00 ч. горяните са открити и започва престрелка. В 18.20 ч. единият от „бандитите” стреля и ранява тежко един войник, в същия момент е леко ранен друг. Убит е Коста Стоянов Куртов. Претърсването продължава и в 19.40 ч. е ликвидиран другият „изменник на Родината” Митю Колев Кенанов. В 20.00 ч. блокадата е снета.³⁴ В доклада на командира на 3/5 оперативен полк е посочено, че „другият бандит” е намерен мъртъв към 19.40 ч. от първа претърсвачна група³⁵.

³¹ Пак там, л. 76.

³² Пак там.

³³ Пак там, ф. 1391, оп. 1, а.е. 578, л. 289-297.

³⁴ Пак там.

³⁵ Пак там, ф. 2255, а.е. 44, л. 80.

Загубите за Вътрешни войски са следните: убити – един младши сержант; ранени – един тежко ранен в главата ефрейтор, който по пътя за болницата умира, един капитан и един ефрейтор с леки рани. Подробни сведения за организацията и провеждането на операцията се съдържат също и в запазените няколко варианта на описанието³⁶, а за онагледяване служат схемата за разположение на силите³⁷ и топографска карта на района със съответните означения³⁸.

Сред съхраняваните в архивен фонд “Управление Гранични войски” документи за акцията в Айтоския балкан през лятото на 1953 г. интерес представляват съобщенията, съдържащи разпорежданията на началника на Гранични войски, давани в хода на бойните действия³⁹, описание на поиска по ликвидиране на групата⁴⁰, телефонограма на началника на под. 5890 – Бургас, до началника на Управление Гранични войски⁴¹ и др.

Информация относно отличаването на проявилите се в Айтоската операция се съдържа в редица документи: предложение от зам.-окръжния началник на МВР, командира на под. 0640, временния началник на под. 5890 и инспектора на Управление „Кадри” за наказване и награждаване на служители от окръжното поделение на МВР – Бургас, под. 5890 и под. 0640 – Бургас, взели участие по ликвидирането на изменници на Родината в района на с. Пещерско, Айтоско⁴²; списък на представяните за награждаване военнослужащи от 3/5 оп – Бургас⁴³; списък на представените за награждаване с ордените „Червено знаме” и „За храброст”⁴⁴; доклад на началника на Вътрешни войски до министъра на вътрешните работи с предложение особено отличилите се бойци и командири да бъдат представени

³⁶ Пак там, л. 107-112, 114-119.

³⁷ Пак там, л. 73.

³⁸ Пак там, л. 74.

³⁹ Пак там, ф. 1391, оп. 1, а.е. 578, л. 286, 287, 288.

⁴⁰ Пак там, а.е. 583, л. 91-93; а.е. 584, л. 8-10.

⁴¹ Пак там, а.е. 578, л. 281.

⁴² Пак там, ф. 2255, оп. 1, а.е. 44, л. 89-93.

⁴³ Пак там, л. 68-70.

⁴⁴ Пак там, л. 57.

за правителствени награди и удостоени със звание⁴⁵ и приложен към него списък⁴⁶; Заповед № 522 от 4.IX.1953 г. на началника на Вътрешни войски, с която се обявява Заповед № С-2367 от 25.VIII.1953 г. на Министъра на Вътрешните работи и Указ №274 от 25.VIII.1953 г. на Президиума на Народното събрание „за награждаване с ордени и медали сержантите и офицерите от подразделенията на министерството, проявили храброст, самоотверженост и достойно изпълнен дълг към Родината и борбата с врага”⁴⁷; Доклад № V-3814 от 9.VII.1953 г. на началника на Вътрешни войски до министъра на вътрешните работи за отпускане на еднократна помощ на семейството на пострадал войник при изпълнение на служебния си дълг⁴⁸. От програмата и „план-мероприятието”⁴⁹ за връчване на правителствени и други награди на отличилите се командири и бойци от под. 0640 в изпълнението на операцията е видно, че това е станало на специално организирано тържество на 23.IX.1953 г. (тогава този ден е честван като Ден на Българската народна армия).

Третата голяма бойна операция, в която участват части от Вътрешни войски, съвместно с органите на Държавна сигурност, е свързана със залавянето на т.нар. “парашутно-диверсанта група” в района на с. Павел баня, Казанлъшко. Тя се провежда на 25 и 26.III.1954 г. Според описанието на бойната операция за унищожаването на парашутно-диверсанта група в района вр. Войводова могила, вр. Черни връх, вр. Трънката, вр. Чакалива могила⁵⁰, съставено от началника на оперативния отдел на Вътрешни войски, групата, състояща се от трима души, се приземява през месец септември 1953 г. в района северозападно от гр. Казанлък. Придвижва се и се укрива в планинско-гористия район югоизточно от с. Павел баня, където изгражда три

⁴⁵ Пак там, л. 58.

⁴⁶ Пак там, л. 59-60.

⁴⁷ Пак там, л. 56.

⁴⁸ Пак там, л. 63.

⁴⁹ Пак там, л. 54, 55.

⁵⁰ Пак там, а.е. 99, л. 87-97.

скривалища. В началото на 1954 г. към нея се присъединява съпругата на единия от членовете ѝ.

Парашутистите са специално обучени за изпълнение на разузнавателни и диверсионни задачи в диверсантска школа зад граница. Екипирани са добре, снабдени са с три портативни радиостанции, въоръжени са с пистолети, гранати. Чрез ятак успяват да си набавят автомат „Шпагин“, с три пълнителя. Установявайки връзка с враждебни на народната власт лица си осигуряват достатъчно количество храна. Районът им на действие обхваща с. Павел баня, с. Турия, с. Габарево и други селища от Казанлъшка околия. Основната задача на групата през зимния период е изграждането на агентурна мрежа и разузнаване, а с настъпването на пролетта – организирането на въоръжени групи за борба с народната власт. След установяване на контакт с помагачи е поддържала ограничени връзки с цел да не бъде разкрито местонахождението ѝ⁵¹.

На 22.ІІІ.1954 г. министърът на вътрешните работи взема решение операцията по залавянето и унищожаването на групата да се проведе със сили на Втори и Трети оперативни полкове на Вътрешни войски⁵². Броят на взелите участие, съгласно плана за операцията, е общо 1676 военносслужещи, от които 108 офицери⁵³. Разработени са необходимите за целта документи: план на операцията, с резолюция на началника на Вътрешни войски за започване на неговото изпълнение⁵⁴, бойна заповед на началника и началник-щаба на Вътрешни войски⁵⁵ и графици за съсредоточаване⁵⁶ и за изнасянето на частите⁵⁷, разпореждане по свръзките⁵⁸ и др.

През подготвителния период, обхващащ 22, 23 и 24.ІІІ.1954 г., частите провеждат занятия по служебно-тактическа подготовка. С цел дезинформация

⁵¹ Пак там, л. 87-88.

⁵² Пак там, л. 89.

⁵³ Пак там, л. 2.

⁵⁴ Пак там, л. 1-6.

⁵⁵ Пак там, л. 7-9.

⁵⁶ Пак там, л. 10,11.

⁵⁷ Пак там, л. 12.

⁵⁸ Пак там, л. 13-15.

в деня на операцията Щабът на Управление Вътрешни войски планира и провежда в района западно от с. Павел баня занятие по тактическа подготовка. Провежда се командирска рекогносцировка в близост до района на действие за придобиване представа за характера на местността и уточняване маршрутите за изнасяне на оперативните полкове⁵⁹.

Поради организационни слабости изнасянето на Втори оперативен полк по маршрута София – Пловдив – Карлово – Павел Баня започва на 24.ІІІ.1954 г., но не в предвидения съгласно бойната заповед час – 13.00 ч., а със закъснение от час и половина, а на тиловите поделения с 3 часа⁶⁰. Изнасянето на поделенията за заемане на блокадния рубеж става навреме, но сключването му се извършва вместо в 6.30 ч. в 7.30 ч. След тричасово закъснение започва прочистването на блокирания район. В резултат на нещателното му провеждане в отделни местности остава неоткрито скривалището, където по това време се укрива парашутно-диверсантската група. Към 12-12.30 ч.* войници за свързка попадат на нея и след кратка престрелка един от участниците в групата е ранен и заловен жив. Останалите, маневрирайки между бойния ред на прочистващите поделения, правят към 15-15.30 ч. неуспешен опит за пробив. В резултат на организираното им преследване е ликвидиран „главатарят на бандата”. Всички опити на другите двама да се измъкнат от района през деня се оказват безуспешни. Действията на бойците също не дават желанния резултат. Поради това вечерта на 25 март началникът на Вътрешни войски взема решение да се уплътни блокадния рубеж и на сутринта да се извърши ново прочистване на района. Допуснатите в действията на войските грешки от организационен характер позволяват на останалите двама от групата (мъж и жена) към 1.30-2.00 ч. да пробият блокадната линия и да се изтеглят в направление източно от с. Павел баня. Преследването им, което е организирано едва след 5-6 часа, се оказва

⁵⁹ Пак там, л. 90.

⁶⁰ Пак там.

* Налице са известни разлики по отношение на часовете в някои от документите.

безрезултатно. Неточната и несвоевременна информация за бяството на лицата прави излишно проведеното през втория ден прочистване на района.

Крайният резултат от акцията е: един заловен диверсант; един убит (посочен като “главатар” на групата); трофеи – един автомат, три обикновени пистолета, три портативни радиостанции, пари. Собствените загуби за Вътрешни войски, съгласно описанието, са един тежко ранен от граната⁶¹, а според други документи – един ранен редник, който впоследствие почива, и един ранен офицер⁶². Общият брой на убитите и ранените от страна на силите на реда е много по-голям. В публикация на Пламен Стефанов се посочва, че полумъртвият ръководител на групата „взривява две гранати, които е скрил под тялото си, като със себе си убива и ранява над 10 души”⁶³.

В официалното съобщение на МВР относно ликвидирането на „банда диверсанти – агенти на американското разузнаване” е отразено, че е убит ръководителят й Христо Несторов, при оказана от негова страна въоръжена съпротива, а друг участник в групата – Милю Иванов, е заловен. В този документ, който е предназначен за по-широка аудитория и е с подчертан пропаганден характер, се казва още, че „диверсантите поддържали радиовръзка с разузнавателния център в Париж по дадения им от американското разузнаване план „Беде”, „информирали са американските си господари за безнадежното и критично положение, в което са изпаднали и са искали тяхната помощ”⁶⁴.

За бойната операция край с. Павел баня в архивен фонд “Управление Вътрешни войски” се съхраняват най-много документи. Основната част от тях (план на операцията, бойна заповед, графици за съсредоточаване на частите, разпореждания по свръзките, разчети на свързочни сили и средства, таблици за позивните, план и доклад-справка за медицинското осигуряване, доклад на

⁶¹ Пак там, л. 96.

⁶² Пак там, л. 46, 48.

⁶³ Стефанов, П. Горяните анархисти в Павелбанския район 1952-1954 г. – В: Българската опозиция и организираната съпротива в България 1944-1954 г. Материали от Научната конференция в Сливен, юни 2000 г., Сливен, с. 197.

⁶⁴ ДВИА, ф. 2255, оп. 1, а.е. 44, л. 31.

началника на войските за Колегиума по изводите от проведената бойна операция, схеми, работна карта, справки, бележки за разбор на операцията, доклади на командирите на частите, взели участие в операцията, описание на бойната операция, бележки на участници и др.) са обособени в отделна архивна единица със заглавие: “Задачи и разработка на бойна операция “Трънката”⁶⁵. В доклад на началника на войските за Колегиума по изводите от проведената бойна операция са посочени множество допуснати грешки при организирането и провеждането на бойната операция. Във връзка с това началникът на Вътрешни войски издава специална заповед⁶⁶, в която се поставят конкретни задачи с цел тяхното ликвидиране и повишаване на служебно-тактическата подготовка на щабовете и частите. Например, Оперативният отдел на Щаба на войските се задължава до 30.IV.1954 г. да състави описание на проведената операция, което да се изпрати в частите за изучаване от офицерския състав, да подготви и проведе разбор на операцията пред командирите на полкове и бригади, а командирите на части – да организират и проведат с щабовете до 30.VI.1954 г. командно-щабно учение на тема: “Работата на щаба на полка при блокада и прочистване на планинско-горист район”. Материалите от проведеното в периода 20 – 25.IV.1954 г. занятие с частите, взели участие в акцията край с. Павел баня са запазени в отделна архивна единица⁶⁷. От тях е видно, че занятието е проведено в същия район, като в хода му се поставя акцент върху недопускането на предишните пропуски и грешки. Неговото т.нар. „партийно-политическо обезпечаване” включва провеждането на следните мероприятия като част от предварителната подготовка – „партийни събрания, събрания с ДСНМ [Димитровски съюз на народната младеж], беседи с агитатори, съвещания с водачи на коли и др., на основата на допуснатите слабости в проведената операция в района на Павел баня”⁶⁸. Съгласно посочената заповед на

⁶⁵ Пак там, а.е. 99.

⁶⁶ Пак там, а.е. 62, л. 154-158.

⁶⁷ Пак там, а.е. 98.

⁶⁸ Пак там, л. 44.

началника на Вътрешни войски са представени за награждаване от министъра на вътрешните работи един младши сержант, лейтенант и двама редници, наградени са един офицер и трима редници, и са наказани началникът на свръзките при Управление вътрешни войски и осем офицери от Втори оперативен полк⁶⁹.

В отделна архивна единица от фонд „Управление Вътрешни войски” се съхраняват пет броя снимки, придружени с кратки биографични бележки, на загинали бойци и командири от Вътрешни войски в борбата за ликвидиране на “бандитско-диверсантски групи” през периода 1951-1954 г. Те са включени като допълнително постъпление към архивния фонд през 1968 г.

Съхраняваните в Държавния военноисторически архив документи за трите най-значими бойни операции срещу въоръжената антикомунистическата съпротива на българския народ разкриват подробно подготовката, организацията и действията на войските на МВР при ликвидирането на вражеските на режима въоръжени формирования, тактиката, използвана от противниковата страна при блокада, претърсване или преследване, а също и резултатите и изводите от проведените операции. Съсредоточаването на внушителни по своята численост сили на реда срещу малобройните въоръжени опозиционни групи в тези акции е красноречиво свидетелство за опасността, която съзира в тях официалната власт и за решимостта ѝ за тяхното ликвидиране. Те са показател и за изключителната професионална подготовка на участниците в някои от тези групи и недостатъчно добрата подготовка на войските на МВР за такива операции. Този вид документи навремето са били внимателно проучвани както от ръководствата на Вътрешни и Гранични войски, така и от отделни войскове части и от Народното военно гранично училище с чисто оперативна цел – набелязване на мерки за недопускане на подобни грешки в бъдеще и вземане на възможно най-правилни решения. Днес те са важни исторически извори за

⁶⁹ Пак там, а.е. 62, л. 157-158.

бойните действия срещу горянското движение. Трябва да се има предвид, че отразяват гледната точка на официалната власт. Техните автори, понякога, за да се представят си в по-добра светлина пред началниците си, са склонни да дават не съвсем точни изводи и оценки за проведените от тях операции. Съдържащите се в тях данни, подадени на Гранични и Вътрешни войски от органите на Държавна сигурност, в основната си част са предварителни (по сведения на агентурата) и едва впоследствие уточнени при разпитите на задържаните от следствието и съда. Това налага съпоставянето на съдържащата се в тези документи информация с тази в архивните фондове на други институции. За цялостното представяне на трите най-значими акции срещу организирани въоръжени антикомунистически групи е необходимо да бъдат проучени документите на останалите държавни органи, взели участие в тях – Държавна сигурност, Народната милиция и армията.

**LANDMARK CAMPAIGNS AGAINST THE GORYANI
(ACCORDING TO ARCHIVAL FUNDS OF THE INNER AND BORDER
TROOPS AT THE MILITARY AND HISTORICAL ARCHIVES)**

(Abstract)

Anka Ignatova

In this paper, on the basis of the recently made public documents of the Inner and Border Troops kept at the Military and Historical Archives – Veliko Tarnovo, the author studies the three most important military campaigns of the public order authorities in the People's Republic of Bulgaria against the armed anticommunist resistance of the country population organized in the Sliven Part of the Balkan Mountains from 31st of May till 3rd of June 1951, in the Aytos Part of the Balkan Mountains on 4th of July 1953, and in the vicinity of the village of Pavel Banya, Kazanlak District on 25th and 26th of March 1954.